

УДК 378.011.3-051:78

Лі Цюань

ДЗ «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В КОНТЕКСТІ АКМЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Стаття спрямована на вирішення актуальної проблеми мистецької освіти – обґрунтування теоретичних аспектів формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті акмеологічного підходу. Проаналізовано науково-теоретичну думку щодо виявлення сутності понять «методологічна компетентність», «акмеологічний підхід». Визначено принципи формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва на основі реалізації акмеологічного підходу: зацікавленості та спрямованості на досягнення високого рівня методологічної компетентності, дискурсивності, науково-творчої ініціативи, єдності наукових і мистецьких досягнень.

Ключові слова: акмеологічний підхід; акмеологія; методологічна діяльність; методологічна компетентність; методологія музичної освіти; мистецька освіта; музична освіта; учитель музичного мистецтва.

Постановка проблеми. У сучасних соціально-економічних умовах одним із найважливіших завдань мистецької освіти є формування в майбутніх педагогів методологічної компетентності, що передбачає опанування ними здатністю до самостійного мислення, оволодіння науково-дослідницькою діяльністю, використання наукових методів дослідження у вирішенні актуальних проблем музичного навчання, виховання й розвитку учнів. Тому, для підвищення рівня методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва доцільним буде застосування акмеологічного підходу, концептуальною основою якого є досягнення найвищого ступеню розвитку особистості людини та результатів її професійної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. В останні роки в освітній сфері значно зросла увага зарубіжних і вітчизняних учених до методологічної діяльності вчителя. Відповідно, науковці музично-педагогічної сфери (Е. Абдулін, А. Козир, Г. Ніколаї, Н. Овчаренко, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, А. Растрігіна, О. Реброва, В. Черкасов, О. Щолокова та ін.) здійснюють дослідження, спрямовані на підвищення ефективності формування методологічних знань і вмінь, методологічної культури вчителя музичного мистецтва. Аналіз наукових праць, присвячених методології

музичної освіти, дав можливість стверджувати, що методологічна діяльність учителя музичного мистецтва вченими розглядається як найскладніший вид його діяльності, що потребує сформованого високого рівня професійного та особистісного акме.

Основні позиції акмеологічного підходу розкрито в наукових доробках Т. Дереди, А. Деркача, В. Зизикіна, Н. Кузьміної, В. Перевозчикова, Т. Титаренко та ін. Акмеологічні засади професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва обґрунтовано в дослідженнях українських учених (А. Зарицької, А. Козир, Г. Падалки, Т. Ткаченко, Н. Толстової, В. Федоришина та ін.). Однак питання формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті акмеологічного підходу потребує теоретичного обґрунтування.

Мета статті – обґрунтувати теоретичні аспекти формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті акмеологічного підходу. Для досягнення означеної мети нами використані такі **методи дослідження**: теоретичний аналіз наукових праць із метою тлумачення сутності понять «методологічна компетентність», «акмеологічний підхід»; узагальнення для визначення принципів формування методологічної компетентності вчителя музичного мистецтва на засадах акмеологічного підходу; прогнозування для виявлення перспектив дослідження проблеми формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні в педагогічній науці існує низка різних думок щодо сутності методологічної компетентності вчителя, зокрема вона розглядається, як: система методологічних знань, умінь, навичок, які зумовлюють здібність студентів до науково-дослідницької та практично-педагогічної діяльності [4, с. 6]; володіння знаннями в області методології, дослідницькими методами, особистісно значеннєву позицію вчителя-дослідника, досвідом у проведенні досліджень і вміннями навчати дослідницькій діяльності [1, с. 3]; загальнонаукова підготовка та здібність людини до виконання завдань і обов'язків щодо опанування визначним рівнем освіти [13, с. 100].

Сьогодні вже недостатньо, щоб сучасний учитель музичного мистецтва володів тільки базовими професійними знаннями й уміннями, він повинен опанувати основами методологічної діяльності та мати достатній рівень методологічної компетентності для забезпечення освітнього процесу. Методологічна компетентність сучасного вчителя музичного мистецтва базується на потребі в науковому самовдосконаленні, адже його повсякденна праця пов'язана з мистецьким навчанням, вихованням і розвитком учнів; пошуком, аналізом, інтерпретацією в музично-педагогічній діяльності.

Ураховуючи техногенну й інформаційну спрямованість сучасного підростаючого покоління, учитель-музикант повинен опанувати методологією музичної освіти, яка, як зазначає Н. Овчаренко, має самостійну конкретно-наукову теорію, що складається із: системи базових понять

музичної освіти; сучасних освітніх і мистецьких парадигм і концепцій; методологічних підходів; законів, закономірностей і принципів музичного мистецтва та музичної педагогіки [10, с. 137]. Так, наприклад, майбутнім учителям музичного мистецтва важливо опанувати знаннями про існування різноманітних підходів до типології виконавської інтерпретації, класифікація яких надається в дослідженні О. Чеботаренко [16, с. 118]: риторизований, емоційний і сенсуалізований (В. Забірченко); статичний (класичний), екстатичний (романтичний), експансивний (експресіоністичний) (К. Мартінсен); класичний та емоційний (Б. Яворський) та ін.

У процесі здобуття музично-педагогічної освіти в студентів повинні сформуватися методологічні компетенції – здатності, які ми розглядаємо як освітні результати, а саме: ставити мету для здійснення наукового дослідження; самостійно та творчо мислити; застосовувати інноваційні методи пошуку інформації та працювати з нею у сфері музичного мистецтва й музичної педагогіки; виконувати, за необхідності, дослідно-експериментальну та рефлексивну діяльність, визначений вид наукової роботи (доповіді, статті, кваліфікаційної роботи на курсах підвищення кваліфікації). Тому до системи методологічних компетенцій, що складають основу методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, ми відносимо: мотиваційно-ціннісні, інформаційно-аналітичні, когнітивно-творчі, технологічно-результативні, рефлексивно-прогностичні компетенції.

Отже, методологічну компетентність учителя музичного мистецтва ми визначаємо як системне, динамічне, особистісне утворення, що базується на системі методологічних компетенцій у сфері музичної освіти.

До сучасних і ефективних методів наукового дослідження актуальних проблем педагогіки музичного мистецтва належить застосування наукових підходів, що використовуються як сукупність ідей, принципів, методів для вирішення обраної проблеми. У наукових дослідженнях сучасних учених поняття «підхід» – це ідеологія й методологія вирішення проблеми, що розкриває основну ідею, соціально-економічні, філософські, психолого-педагогічні передумови, головні цілі, принципи, етапи, механізми досягнення мети [12, с. 19].

В основі *акмеологічного підходу*, який є спільною площиною таких гуманітарних наук, як: філософія, соціологія, психологія, педагогіка – лежить наукове вчення про розквіт, вищий ступінь розвитку особистості дорослої людини, результатів її діяльності, тобто – її зрілість. Саме поняття акмеологія було запропоновано в психології в 1929 р. для дослідження дорослого періоду й особливостей процесу зрілості [11, с. 42]. Досягнення людини в процесі зрілості пов'язані з нормами моральної поведінки, коли особистісні норми й моральні цінності відповідають гуманістичним. Значний вклад у розробку акмеологічної науки вніс О. Бодалєв, який, виявляючи її сутність, зазначив, що якщо людина проходячи відрізок свого життєвого шляху, який прийнято називати дорослістю, з цілковитою самовіддачею оволодіває спеціальністю, а потім з повною відповідальністю за результати своєї праці

показує себе як професіонал та, не зупиняючись на вже досягнутому, прагне вийти на рівень Майстра у своїй професійній галузі, то це все – показники її зрілості як суб'єкта діяльності [3, с. 42].

Сьогодні акмеологія широко представлена в працях учених Б. Ананьєва, В. Зизикіна, Н. Кузьміної, А. Деркача, які розкривають особливості розвитку сучасної людини. Зазначимо, що науковці мають певні розбіжності в поглядах на акме, і розглядають її, як:

- активний розвиток і оволодіння повним комплексом соціальних і професійних функцій дорослої особи [2];

- вплив здібностей дорослої людини на ступінь продуктивної діяльності за умови досягнення результату [9];

- комплекс мінімум трьох науково-методологічних орієнтацій: природничо-наукової (емпіричні акмеологічні факти й відношення описуються й інтерпретуються в дисциплінарних стандартах, характерних для класичного природознавства), суспільно-гуманітарної (прогресивний розвиток особистості можливий за умови гармонійного поєднання особистих і суспільних інтересів), технологічної (зв'язок із системотехнікою, теорією інформації та праксеології, а також через технологічні стандарти практично орієнтованого прикладного знання) [6].

У наукових доробках Н. Кузьміної запропоновано класифікацію видів акмеології як наукових спрямувань, наразі: класичної (засновники якої М. Рибніков та Б. Ананьєв, у ній людина розглядається з позиції вікової психології на рівні педології, ювенології та геронтології), фундаментальної (людина розглядається як цілісна система; предметом вивчення фундаментальної акмеології є закономірності, умови, фактори, стимули самореалізації творчих потенціалів зрілих людей на шляху до вершини продуктивності та професіоналізму у творчій діяльності в нових умовах протягом життя та професійної діяльності), прикладної (розглядає шляхи досягнення результату людини в конкретних галузях наукового знання, таких як професіональна, управлінська, політична, військова акмеологія, акмеологія освіти, педагогічна, мистецька та ін.) [9].

Сучасний стан розвитку акмеологічної науки в Україні пов'язаний із науковими доробками таких українських учених у сфері психології та педагогіки, як: Т. Дерека, В. Перевозчиков, Т. Титаренко та ін. На сучасному етапі акмеологію розглядають як сферу наукових знань у системі наук про людину, що виявляє закономірності, фактори й умови самореалізації творчого потенціалу особистості на шляху до вищих досягнень діяльності як професійної, так і непрофесійної, а також закономірності, фактори й умови прогресивного розвитку соціальних спільнот [6, с. 41].

Акмеологічний підхід, на думку П. Хоменко, передбачає створення необхідних умов для становлення й розвитку в усіх суб'єктів освіти уявлення про успіх, високі досягнення, необхідні для розвитку особистості й соціуму [15]. У нашому дослідженні ми дотримуємося думки Т. Дерекі, що акмеологічний підхід надає можливість спрямувати на формування, розвиток і

реалізацію індивідуальних акме-якостей, стимулювати та сприяти досягненню найвищого ступеня професійного й особистісного акме [6, 5]. Істотним є висновок автора, що основним принципом акмеології як наукового напрямку є принцип вершинності, тобто спрямованість у майбутнє, що сприяє виробленню цілеспрямованості особистості та формуванню позитивного соціального ідеалу [6, с. 34].

Застосування акмеологічного підходу в мистецькій освіті має свою специфіку, що полягає в мотиваційній налаштованості майбутніх учителів музичного мистецтва на найвищий освітній результат і в досягненні високого рівня музично-виконавської та музично-педагогічної майстерності. Вважаємо, що акмеологічний підхід є науковим методом дослідження, спрямованим на формування, розвиток і реалізацію індивідуальних акме-якостей людини, стимулювання досягнень найвищого ступеня її наукового, професійного та особистісного акме. Доцільним вважаємо висновок В. Федоришина, що акме-орієнтована мистецька освіта створює основу для послідовного й безперервного саморозвитку та творчо-продуктивної самореалізації фахівця як особистості та професіонала [14, с. 51]. Науковець підкреслює важливість уміння педагога створювати проблемні ситуації для майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі акмеспрямованої творчої взаємодії, що сприяє розвитку інтересу студентів до перегляду варіантів усіх можливих шляхів їх вирішення.

Для розуміння необхідності акмеологічного зростання майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі методологічної діяльності важливо усвідомити, що акмеологічний підхід – це метод досягнення майбутніми вчителями музики вершин майстерності та професіоналізму в процесі освіти. Згідно з думкою А. Козир, акмеологічний підхід – це сукупність прийомів, засобів дії, що дозволяють ефективно вирішувати завдання продуктивного особистісно-професійного розвитку до досягнення професіоналізму [7, с. 118]. Автор обґрунтовує специфічну рису акмеологічного підходу: комплексне вивчення індивідуальних, особистісних, суб'єктно-діяльнісних характеристик людини, їх взаємозв'язків, що дозволять майбутньому фахівцеві в індивідуальному мистецькому розвитку досягти найвищих щаблів [8, с. 111].

До особливостей формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті акмеологічного підходу відносимо: спрямування освітнього процесу на наукове, професійне й особистісне зростання студентів, досягнення найвищих творчих результатів; використання в змісті фахових дисциплін теоретичного досвіду різних гуманітарних наук, передусім – інноваційного наукового досвіду мистецтвознавства, специфічних наукових методів педагогіки музичного мистецтва; здійснення студентами на високому рівні різних видів наукового дослідження у сфері музичної освіти.

Вважаємо, що упровадження акмеологічного підходу в опануванні майбутніми вчителями музичного мистецтва методологією музичної освіти передбачає реалізацію таких принципів: зацікавленості та спрямованості на

досягнення високого рівня методологічної компетентності, дискурсивності, науково-творчої ініціативи, єдності наукових і мистецьких досягнень.

Так, принцип *зацікавленості та спрямованості на досягнення високого рівня методологічної компетентності* передбачає наявність у майбутніх учителів музичного мистецтва мети бути компетентним із методології педагогіки музичного мистецтва, розвинутого інтересу до методологічної діяльності; принцип *дискурсивності* є вимогою щодо можливості вирішення в освітньому процесі актуальних проблем із музичного мистецтва на засадах обміну гуманітарними знаннями, логічними позиціями, методами пізнання; принцип *науково-творчої ініціативи* полягає в педагогічній спрямованості освітнього процесу на формування творчого підходу майбутніх учителів музичного мистецтва до наукової діяльності, ініціативи в застосуванні доцільних наукових методів дослідження; принцип *єдності наукових і мистецьких досягнень* передбачає використання інноваційного наукового досвіду в мистецькій сфері для здобуття високого рівня музично-педагогічної майстерності.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, на основі здійсненого нами дослідження з'ясовано, що: методологічна компетентність учителя музичного мистецтва є системним, динамічним, особистісним утворенням, яке базується на системі методологічних компетенцій у сфері педагогіки музичного мистецтва; акмеологічний підхід вважаємо науковим методом дослідження, спрямованим на формування, розвиток і реалізацію індивідуальних акме-якостей людини, стимулювання досягнень найвищого ступеня її наукового, професійного та особистісного акме. До базових принципів формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва в контексті акмеологічного підходу відносимо: зацікавленості та спрямованості на досягнення високого рівня методологічної компетентності, дискурсивності, науково-творчої ініціативи, єдності наукових і мистецьких досягнень. Наші подальші наукові розвідки будуть присвячені з'ясуванню педагогічних умов формування методологічної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, що будуть впливати на підвищення рівня її сформованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абракова, И. Ю., Петренко, М. А. *Методологическая компетентность студентов как основа развития профессиональной компетентности*. Режим доступа: <https://interactive-plus.ru/e-articles/219/Action219-80401.pdf>
2. Ананьев, Б. Г. (2001). *Человек как предмет познания*. СПб.: Питер.
3. Бодалев, А. А., Рудкевич, Л. А. (2003). *Как становятся великим и выдающимся?* Москва: Изд-во Института психотерапии.
4. Вегнер, Е. Г. (2007). *Формирование методологической компетентности будущего учителя географии средствами модульного обучения* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08; 13.00.02). Москва.

5. Деркач, Т. Г. (2017). *Акмеологічні засади непервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання* (дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ.
6. Деркач, А., Зазыкин, В. Г. (2003). *Акмеология*. СПб.: Питер.
7. Козир, А. В. (2007). Аналіз зарубіжного досвіду з проблеми формування професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін. *Наук. часопис Нац. пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова. Сер. № 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 4 (9), ч. I, 88–92.
8. Козир, А. В., Федоришин, В. І. (2012). *Вступ до акмеології мистецької освіти*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
9. Кузьмина, Н. В. (2015). Фундаментальная акмеология как важнейший ресурс процесса повышения продуктивности образования. *Проблемы освіти*, 84, 14–20.
10. Овчаренко, Н. А. (2018). Методологічні основи музичної освіти. *Музична освіта: філософський, мистецтвознавчий та методологічний наголос*. Кривий Ріг: ФО-П Чернявський Д. О., 122–170.
11. Рыбников, Н. А. (1994). Как создавался психологический институт. *Вопросы психологии*, 1, 6–16.
12. Сазоненко, Г. С., Приступа, В. С. (2013). *Компетентність у системі непервної освіти: акмеологічна модель*. Макарів: Софія.
13. Смирнова, В. В. (2008). Методологическая компетентность педагога в контексте непрерывного образования. *Человек и образование*, 4 (17), 100–103.
14. Федоришин, В. (2012). Акмеологічний аспект підготовки викладачів мистецьких дисциплін у контексті європейського освітнього простору. *Молодь і ринок*, 10 (93), 50–53.
15. Хоменко, П. В. (2012). *Природничонаукова підготовка фахівця фізичної культури*. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка.
16. Чеботаренко, О. В. (2018). Музичний текст як культурологічний феномен у контексті музичної освіти. *Музична освіта: філософський, мистецтвознавчий та методологічний наголос*. Кривий Ріг: ФО-П Чернявський Д. О., 100–121.

РЕЗЮМЕ

Ли Цюань. Формирование методологической компетентности будущих учителей музыкального искусства в контексте акмеологического подхода.

В статье рассматривается актуальная проблема музыкально-педагогического образования – формирование методологической компетентности будущих учителей музыкального искусства в контексте акмеологического подхода. Необходимость ее решения обусловлена важностью развития у будущих учителей музыкального искусства способности самостоятельно мыслить, овладения ими исследовательской деятельностью и научными методами решения проблем музыкального обучения и воспитания учащихся. Поэтому, формирование методологической компетентности будущих учителей музыкального искусства целесообразно

осуществляют в контексте акмеологического подхода, основой которого является достижение наивысшего уровня развития личностных и профессиональных качеств специалиста. Целью статьи является теоретическое обоснование формирования методологической компетентности будущих учителей музыкального искусства в контексте акмеологического подхода. Для ее достижения использованы методы исследования, такие как: теоретический анализ научных трудов для выявления сущности понятий «методологическая компетентность», «акмеологический подход»; обобщения для определения принципов формирования методологической компетентности будущих учителей музыкального искусства в контексте акмеологического подхода; прогнозирования для выявления перспектив данного исследования. На основе анализа различных точек зрения ученых сделано вывод, что методологическая компетентность учителя музыкального искусства является системным, динамическим, личностным образованием, которое базируется на системе методологических компетенций в сфере музыкального образования. Акмеологический подход рассматривается нами как научный метод исследования, направленный на формирование, развитие и реализацию акме-качеств человека, стимулирование достижений наивысшей степени его научного, профессионального и личностного акме. В процессе исследования определено, что к особенностям формирования методологической компетентности будущих учителей музыкального искусства в контексте акмеологического подхода относятся: нацеленность музыкально-образовательного процесса на научное, профессиональное, личностное развитие студентов, достижение ими наивысших творческих результатов; использование в содержании музыкальных дисциплин научно-теоретического опыта гуманитарных наук; подготовка к выполнению на высоком уровне различных видов научного исследования, включая квалификационную работу, в сфере музыкального образования. Формирование методологической компетентности будущих учителей музыкального искусства в контексте акмеологического подхода осуществляется на основании принципов: заинтересованности и нацеленности на достижение высокого уровня методологической компетентности, дискурсивности, научно-творческой инициативности, единства научных достижений и музыкального мастерства. К перспективам исследования относится выявление педагогических условий формирования методологической компетентности студентов.

Ключевые слова: акмеологический подход; акмеология; методологическая деятельность; методологическая компетентность; методология музыкального образования; музыкальное образование; образование в сфере искусства; учитель музыкального искусства.

SUMMARY

Li Tsuan. Formation of methodological competence of future musical art teachers in the concept of acmeological approach.

The article deals with the actual problem of music-pedagogical education – formation of methodological competence of future musical art teachers in the concept of an acmeological approach. The need to solve it is due to the importance of developing the ability of future musical art teachers to think independently, to master research activity and scientific methods for solving the problems of students' music education and upbringing. Therefore, formation of methodological competence of future musical art teachers should be carried out in the concept of acmeological approach, the basis of which is achievement of the highest level of development of the personal and professional qualities of a specialist. The aim of the article is theoretical substantiation of the formation of methodological competence of future musical art teachers in the concept of acmeological approach. In order to achieve it, such research methods have been used as: theoretical analysis of scientific works to identify the essence of the concepts of "methodological competence", "acmeological approach"; generalization for determining the principles of forming methodological competence of future musical art teachers in the concept of acmeological approach; forecasting to identify the prospects of the study. Based on the analysis of various points of view of the scientists, it is concluded that methodological competence of a musical art teacher is a systemic, dynamic, personal entity, which is based on a system of methodological competences in the field of music education. The acmeological approach is considered by us as a scientific research method aimed at formation, development and implementation of human acme-qualities, stimulating achievement of the highest degree of scientific, professional and personal acme. In the process of research, it is found out that peculiarities of formation of methodological competence of future musical art teachers in the concept of acmeological approach include: focus of the musical-educational process on the scientific, professional, personal development of students, their achievement of the highest creative results; use in the content of musical disciplines of scientific-theoretical experience of the humanities; training for a high-level implementation of various types of research, including qualification work, in the field of music education. Formation of methodological competence of future musical art teachers in the concept of acmeological approach is carried out on the basis of such principles: interest and focus on achieving a high level of methodological competence, discourseness, scientific-creative initiative, unity of scientific achievements and musical skills. The prospects for research include identification of pedagogical conditions for the formation of students' methodological competence.

Key words: acmeological approach; acmeology; methodological activity; methodological competence; methodology of music education; music education; art education; musical art teacher.